

Budoucnost militantního islamismu v Somálsku*

PETR ZELINKA**

Abstract: The Future of Militant Islamism in Somalia

The presented article aims to answer the question of what the future of militant Islamism in Somalia will look like after the defeat of the Union of Islamic Courts (UIC). This will be done by analysing the roots of this phenomenon. Operationalization is based on the violent non-state actor model, as defined by Thomas, Kiser and Casebeer. Next, the most important actors in contemporary Somalia regarding militant Islam will be presented. The Manwaring paradigm will be used to help us understand the success of the UIC. The findings will then be extrapolated into the future to resolve the original analytical question.

Keywords: Militant Islamism; Somalia, the Union of Islamic Courts; Transitional Federal Government; al-Ittihad al-Islami; Violent Non-State Actor; Manwaring Paradigm

1. Úvod

Somálsko se objevilo v akademickém hledáčku v souvislosti s peacekeepingovými misemi UNOSOM I, II a UNITAF,¹ které skončily přinejlepším neslavně. Po stažení jednotek OSN upadlo Somálsko více méně v akademické zapomnění, snad s výjimkou antropologie, která jako jediná se Somálsku a Somálcům soustavně věnuje. Pod drobnohledem výzkumníků spočinulo až v nedávně době, kdy v konfliktu s Prozatímní vládou (TFG) se začal úspěšně prosazovat Svaz islámských soudů (dále jen UIC). Dříve než se mohly zvažovat důsledky úspěchu tohoto aktéra, přišla intervence Etiopie a selektivní úder USA v rámci proti-teroristické kampaně.

Cílem této práce je pokus o objektivní zhodnocení militantního islamismu v Somálsku a jeho budoucího vývoje v zemi, především po porážce UIC. Výzkumná otázka této „question-driven analysis“ bude operacionalizována za pomoci dvou modelů, které si v současné akademické sféře v oblasti bezpečnosti získávají pozornost. Jedná se tedy o disciplinovanou interpretativní případovou studii (srov. Drulák a kol. 2008: 34).

Pro zmapování příčin vzniku militantního islamismu využijeme koncept *violent non-state actor* (VNSA) (Thomas, Kiser a Casebeer 2005), který pro účely analýzy environmentu a společnosti dle názoru autora vyhovuje. Následovat bude popis událostí a nástin aktérů

* Tímto by chtěl autor poděkovat dvěma anonymním recenzentům za jejich konstruktivní kritiku a doporučující komentáře.

** Autor je studentem bezpečnostních a strategických studií – mezinárodních vztahů na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity a redaktorem Journal of Security Issues. E-mail: pzelinka@mail.muni.cz.

relevantních vzhledem k výzkumné otázce. Pro posouzení úspěchu tohoto hnutí se nabízí *Manwaringovo paradigma*, také nazývané jako SWORD model (Manwaring 1991, srov. Manwaring a Fishel 2006), které se může pochlubit schopností vysvětlit 91 % případů vzbouření (insurgency) ve 43 zemích za období dlouhé 45 let (Anderson 2005). Tento koncept bude aplikován v jeho rozšířené verzi, kde se pro operacionalizaci vzbouření užívá sedm faktorů (srov. Fishel 2005). Argumentační linie tedy spočívá především v prozkoumání síly kořenů tohoto fenoménu v somálské společnosti a snaze na základě nedávných událostí načrtnout budoucí vývoj militantního islamismu.

2. Vymezení pojmů

V souvislosti se současnou podobou islámu slycháváme množství pojmů a termínů, od politického islámu přes fundamentalismus až po džihádismus, proto autor považuje za nutné nejdříve v krátkosti deklarovat, co se pod jím užívanými termíny skrývá a jak je chápe.

Islamismus; je dle Marka Čejky (2007: 88–89) užíván ve čtyřech odlišných významech, a sice jako politický islám, islámský fundamentalismus, šíření islámu teroristickými metodami či jako politická ideologie. My tento pojem budeme chápat pouze v prvním úzu, definovaném jako „prosazování a podpora představ, předpisů, zákonů a směrů, které mají islámský charakter“ (Crisis Group 2005a: 1). Zdůrazněme, že tento pojem tedy sám o sobě nenese žádnou negativní konotaci.² Jako synonymum k tomuto výrazu bude ve shodě s chápáním Crisis Group užíváno tzv. islámského aktivismu. Vede se debata o užívání termínu politický islám. Zatímco jedna část akademiků se straní užívání tohoto slovního spojení, protože implicitně předpokládá existenci islámu nepolitického (Crisis Group 2005a), což vzhledem ke vzniku a povaze islámu považuje za problematické – v opozici stojí část, a nutno říci, že zřejmě početnější, výzkumníci, kteří naopak pojem politický islám užívají (např. Souleimanov a kol. 2007) či se dokonce ohrazují vůči premise neexistence nepolitického islámu (Ayoob 2008: 10–14). Politický islám bude v této práci chápán synonymně k islamismu. Pojem fundamentalismus, snad až příliš používaný v současných médiích, vyhovuje autorovu záměru jen zdánlivě. Za prvé je historicky spjat se svou protestantskou variantou v Americe, která mu koneckonců dala jméno, a za druhé tak, jak je obvykle definován, má spíše užší zaměření a často násilnou povahu (Kropáček 1996: 11–15), což by mohlo v této analýze vést k určité předpojatosti. Fundamentalismus proto nebude v islámském kontextu užíván. Cílem práce je analýza militantního islamismu, tedy takového islamismu, který své cíle prosazuje silou, násilím – ať už v konvenčním boji, či teroristických praktikách. Často se chápe wahhábismus (muwahiddúna) či saláfismus (salafíja) jako synonymum k militantnímu islamismu, což svědčí o nepochopení jejich významu. Wahhábismus pro svůj silně pejorativní nádech nebude užíván. Salafíja má své kořeny v apolitickém revivalistickém hnutí v čele s Muhammadem 'Abduhem, nicméně pro somálský kontext postačí, když tento široký názorový proud zúžíme na jeho pro Somálsko relevantní hanbalovský doktrinální proud, který vznikl kombinací učení Muslimských bratří a 'Abd al-Wahhába v prostředí Saúdské Arábie (srov. Ayoob 2008: 7–9, Beránek 2007: 37–57). Tento proud již nabývá silně politického rázu.

Somálsko; může se zdát zbytečné zde Somálsko vymezovat, nicméně autor se uchýlí k poněkud nestandardnímu uchopení, kdy pod pojmem Somálsko bude myšleno takové území, jež

mu přisuzuje OSN, ovšem bez Somalilandu, který se legitimní cestou osamostatnil.³ Puntland se prohlásil pouze autonomní oblastí, bude zahrnut pod teritoriální vymezení Somálska, ovšem zdůrazněme, že v porovnání se zbytkem Somálska je relativně klidnou oblastí a militantní islám zde nemá takovou podporu jako ve zbytku námi chápaného Somálska.

3. Společnost a environment

Příliš často se při zpracovávání konkrétních typů nestátních aktérů opomíná zohlednit prostředí, jež je formuje, působí jako určité podhoubí či také omezuje jejich aktivity. Právě tuto stránku zdůrazňuje trio autorů Thomas, Kiser a Casebeer (2005: 22–52). Jmenují pět hlavních faktorů: nedostatek zdrojů, demografický tlak, socioekonomická deprivace, organizovaný zločin a korupce, identitární předěly. Pro účely práce jsou relevantní i tzv. transformační faktory: selhání ve vládnutí – nelegitimita, neschopnost, přílišný důraz na donucovací praktiky (tamtéž: 55–63). Všechny tyto faktory by měly být v somálském případě zohledněny a vzhledem ke specifčnosti somálského kontextu považuje autor za vhodné zohlednit i faktor velké proliferace malých a lehkých zbraní (SALW).

3.1 Identitární dělení

Nejdříve se pokusíme předestřít ve stručnosti obrázek současné somálské společnosti a prostředí, jež ji ovlivňuje. Somálci obývají krom Somálska a Somalilandu také Džibuti, Keňu a Etiopii, tvoří homogenní etnikum do takové míry, že Lewis (2002) hovoří o africkém paradoxu národa bez státu, kdy v Africe byly většinou zakládány státy bez národů. Somálci, podobně jako Arabové, vnímají svou příslušnost hned v několika sociálněpolitických liniích.

Tradiční dělení dle typu obživy rozděluje Somálce na Samale a Saby,⁴ první z nich obvykle vedou pastevecký život, druzí, tvořící menší část, se živí převážně zemědělskou činností a jsou lokalizováni mezi řekami Shebbel a Juba (tamtéž: 6–7); dále dodejme, že mezi Saby se vytváří v mnohem větší míře hierarchizovaná stratifikace, než je tomu u nomádské části Somálců, jejichž hlavním principem je demokracie v rámci takzvané rady starších. Na toto dělení přímo navazuje *klanová příslušnost*, kdy Samale (či také tzv. čistí Somálci) vytvářejí čtyři klanové rodiny – Darod, Isaq, Hawije, Dir, zemědělsky zaměřená část Somálců se pak dělí na klanové rodiny dvě: Digil a Rahanwejen, tyto identitární roviny jsou ovšem příliš vzdálené obyčejným Somálcům, než aby pro ně vytvářely referenční identitu (tamtéž: 6–13). Sestupně, úžeji definované celky jsou klanové konfederace, klany, sub-klany, rodiny (Little 2003: 50). Jsou to právě klany a sub-klany, které působí jako zřejmě jedna z hlavních identit Somálců. Spolupráce v rámci klanu je dosahováno jen v dobách opravdu velkého společného nebezpečí.⁵ Zde však antropologický konsensus končí. Zatímco Lewis považuje klany za statické jednotky, Little poukazuje na jejich obrovskou dynamiku, kdy vlivem OSN a jejich dávek vyměřovaných právě na jeden daný klan, či konání OSN obecně, došlo k velkému nárůstu počtu klanů a jejich dezintegraci (v jím zkoumané oblasti stoupl počet sub-klanů z 10 na 28 během sedmi let) (Little 2003: 47–51) a pravděpodobně i změně klanové a sub-klanové identity. Tím ovšem politicko-sociální příslušnost Somálce nekončí. Velmi důležité, ne-li nejdůležitější, pouto vytváří tzv. *dija* – platící skupina, tedy skupina pokrevně příbuzných Somálců o veli-

kosti několika stovek až málo tisíců. Poškození či újma nějakému příslušníkovi jedné platící skupiny jsou víceméně plošně vyrovnány skupinou druhou. Za činy jednotlivce v rámci platící skupiny nese odpovědnost skupina jako celek (Lewis 2003: 10–11). Termín *xeer*⁶ označuje speciální dohodu či alianci – jakýsi politický kontrakt – mezi klany či sub-klany, jež morálně povinuje si vzájemně vypomoci (Little 2003: 52). Konečně *patrilinéární a sňatková příbuznost* dotváří složitost a mnohvrstevnatost somálské společnosti (tamtéž: 53–54).

Toto více než jednoznačně demonstruje velký potenciál pro identitární štěpení a rozdílnou identifikaci Somálců, jež v prostředí v současné době náchylném k násilí vznik nějakého druhu VNSA přímo vybízí. Po pádu Siada Barreho se tyto identity skutečně staly hlavními liniemi konfliktu.

3.2 Nedostatek zdrojů

Somálsko rozhodně není bohatou zemí, přesto se zde nachází několik surovin či prostředků, o něž se svádějí boje. Nejříve se zaměříme na venkov. Mezi pastevci, kteří pro zachování svých stád se musí držet poblíž pastvin a vodních zdrojů, kterých ovšem rozhodně není nadbytek, vznikají třenice nepřátelské nálady. Většinou vše funguje na vzájemné dohodě a tradičním právem, nicméně s cyklickou pravidelností se podobné roztržky a pŕtky odehrávají, zvláště poté, co původní rozložení klanů a jejich vlastnictví vodních zdrojů bylo pozměněno v důsledku Barreho vlády. V současné době se tyto konflikty odehrávaly především mezi klany Ogaden a Marehan – respektive jejich warlordy (Little 2003: 42–44).⁷

Zatímco mezi pastevci existují incentivy k dohodě a velká část konfliktů je vyřešena nenásilnou cestou, zcela jinak je tomu ve městech – především Mogadišu a Kismau. Města se stala „izolovanými kapsami násilí a úpadku“ (Little 2003: 45). Ovládnutí těchto oblastí umožňuje vybírání daní (tamtéž: 54), prostředky plynoucí z obchodu (především přístavy a letiště) a prosazování obchodnické vrstvy pocházející z vlastního klanu či sub-klanu, a proto se stala města největšími místy konfliktu v Somálsku, například Mogadišo samotné spadalo v roce 2001 pod vliv zhruba sedmi warlordů (Lewis 2002: obrazová příloha). Toto bylo na počátku devadesátých let umocněno necitlivým působením misí OSN, kdy ovládnutí určité oblasti ve městě znamenalo jak velký přísun peněz z poplatků vybíraných na OSN, tak pracovní příležitosti pro příslušníky daného klanu (tamtéž: 267–282) či sub-klanu. Faktorem zhoršujícím tento stav je velký počet mládeže bez většího ukotvení a její další příchod z venkovských oblastí (Little 2003: 53–54), která se stává velmi snadným cílem rekrutačních politik somálských warlordů.

3.3 Socioekonomická deprivace

Sociální a ekonomické nerovnosti v somálské společnosti vždy existovaly, ovšem koloniálním dědictvím a Barreho vládou byly velmi zvýrazněné a vyhocené, především nerovnosti mezi klany co do zastoupení ve vládě či přístupu ke zdravotním službám a podobně. Klany se tak dostaly do antagonistické pozice bezpečnostního dilematu (srov. Osman 2007). Neméně závažným problémem je rostoucí izolace městských oblastí a těch rurálních. Kdysi účinné a vzájemně výhodné předivo vztahů (především obchodních) mezi městy a venkovem bylo přerušeno erupcí násilí (Little 2003: 45–64), tak charakteristickou pro Somálsko v posledních patnácti letech. Negativní sám o sobě má tento fenomén ještě nepříznivější konkvence.

Stát a vládnutí byla vždy idea spíše městských elit a nomádsky založený venkov (s důležitou výjimkou zemědělských oblastí) existenci státu, respektive jeho nařízení, nesl spíše nelibě. A skutečně po rozpadu somálské státnosti se paradoxně pastevcům daří mnohem lépe a pastevecká ekonomika zažívá velmi úspěšné období (tamtéž: 83–122, Reno 2003), což dále ještě více podrývá legitimitu současných pokusů o vytvoření vlády či budoucího státu.

3.4 Demografický tlak

V Somálsku není porodnost velkým problémem, spíše určitá vykořeněnost mládeže ve městech, jak již bylo zmiňováno výše. Migrace somálských nomádsky zaměřených obyvatel je zcela běžnou věcí a cyklicky se opakuje, v závislosti na epidemiích a dostatku vody se pouze upravují trasy. Tyto pastevecké migrační tahy navíc mají svá pravidla a jsou ošetřeny zvykovým právem (Little 2003: 65–82). Problém nastává spíše v oblastech, kde se drasticky změní poměr příslušníků dvou klanů, jak tomu bylo právě mezi klany Marehan a Ogaden na jihu Somálska. Problémy se prolínají a i zde měla nevrzivost spíše podobu konfliktu o půdu a vodu. Obecně se dá konstatovat, že demografický tlak v Somálsku příliš nepůsobí, a rozhodně ne takovým způsobem, aby dal vzniknout VNŠA.

3.5 Organizovaný zločin a korupce

Při analýze tohoto faktoru v somálské společnosti a bezpečnostním environmentu narážíme na základní problém – neexistenci oficiální ekonomiky, což značně komplikuje uchopení organizovaného zločinu v somálském kontextu.

USA ve své protiteroristické kampani uvádí jako jeden z hlavních bodů omezení aktivit islámských charitativních společností finanční domy a bankovní systémy (de Waal a Salam 2004: 236). USA považovaly například společnost al-Barakaat, založenou na systému hawaly, jako prostředek praní peněz pro teroristy a zmrazily její účty, nicméně ke konci roku 2002 byl tento krok zrušen a al-Barakaat byla v provozu (Marchal 2004: 140–144), což zřejmě svědčí o nevině této společnosti.

Jednoznačně prokázána je přítomnost černého obchodu se zbraněmi, soustředující se kolem neslavně známého centra – tržiště Bakaraaha (OSN 2005). Ovšem zřejmě největšími zločinci jsou warlordi, kteří de facto praktikují racketeering opravdu ve velkém měřítku, aniž by za to poskytovali protislužby. Jejich jednání může vést k resentimentům ze strany populace, na stranu druhou bychom dopady jejich jednání neměli přeceňovat – je třeba zohlednit somálský kontext.

3.6 SALW⁸

Při zvažování podmínek vzniku VNŠA se trochu odlišíme od tria Thomas, Kiser, Casebeer (2005), kteří přítomnost zbraní v environmentu příliš nezohledňují a pokud, tak je konceptualizují jako produkty činnosti VNŠA. Budeme zkoumat přítomnost SALW jako faktor ovlivňující vznik VNŠA. Řadíme je zde nikoliv proto, že by splňovaly stejné kvalitativní charakteristiky jako předchozích pět faktorů – tj. vytváření resentimentů, nespokojenosti či frustrace vedoucí ke vzniku VNŠA, ale jako faktor spíše strukturální, který umožňuje, aby se nestátní subjekty chopily zbraní a své cíle prosazovaly násilím, na čemž stojí celý koncept

VNSA. Je prokázáno, že krom jiné proliferace SALW konflikt prodlužuje (Greene a Bourne 2005) a zvyšuje počet lidí v konfliktech zapojených (Marsh 2007).

Africký roh a konkrétně Somálsko bylo důležitou cílovou destinací vojenské pomoci SSSR i USA (Luckham a Bekele 1984a, 1984b). V souvislosti se Somálskem za vlády Barreho mluví Osman a Souaré (2007) o hyper-militarizaci – přibližně 20% rozpočtu pokrývaly náklady na armádu a počet vojáků na obyvatele byl dvojnásobný než v ostatních zemích regionu. Militarizace však pokračovala i po pádu diktátora. I přes současné embargo OSN však do země proudily další zbraně (nejen SALW) v roce 2005 převážně z Etiopie a Jemenu (OSN 2005), v roce 2006 – tedy v čase eskalace napětí a přímé konfrontace mezi UIC a TFG – pak de facto ze všech okolních a regionálně spřízněných států⁹ (OSN 2006). Můžeme konstatovat, že z hlediska proliferace SALW je Somálsko jednou z nejhůře postižených afrických zemí.

3.7 Zhodnocení společnosti a environmentu

Z výše uvedeného je více než patrné, že somálská společnost a současný environment představují velmi příhodné prostředí pro vznik nestátních aktérů. Jelikož jsme postupovali kvalitativně, není možné přesně říci, do jaké míry a který z těchto faktorů hraje důležitější roli při vzniku VNSA, už zvláště proto, že většina faktorů je spolu provázána, především pak s identitární rovinou.

S tímto souvisí dva body. Za prvé, předpoklady pro vznik VNSA v Somálsku jsou tak mocné, že jednoznačně transcendentují současné aktéry, nicméně oni zároveň tyto předpoklady pozitivně či negativně ovlivňují, a proto jim bude věnována pozornost níže. Za druhé, islám si lze představit jako určitý tmelící prvek, který může napomoci odstranění alespoň některých konfliktů v identitární rovině. Proto by neměl být a priori odmítán, pokud je odstranění VNSA důležitým cílem pro daného aktéra.

4. Aktéři

4.1 Somálská federální prozatímní vláda

Existence tohoto aktéra se počíná od ledna roku 2000, kdy džibutská vláda s velkou podporou okolních států, EU i OSN iniciovala konferenci v Artě za účelem vyřešení somálského bezvládí. Pozváni byli delegáti, reprezentanti toho, co bylo „optimisticky nazváno občanská společnost“ (Lewis 2002: 291–292), ovšem to, že se zájemci museli dostavit na vlastní náklady a jejich totožnost či spřízněnost s daným klanem či zastupovanou komunitou nemohla být ověřena, mělo za následek, že většina účastníků se dá označit za sebou-jmenované zástupce lidu, včetně několika nechvalně známých generálů ještě ze Sijjadovy éry (tamtéž: 293). Z tohoto ústavodárného shromáždění vzešla vláda v čele s 'Abdulqassimem Hassanem, která se hned z počátku dopustila několika závažných chyb, my se však zaměříme na legitimitu, kapacitu vládnutí a přílišné využívání donucování, jak nabádají Thomas, Kiser a Casebeer (2005). Dnes již stát vede vláda v novém složení, tak jak byla upravena konferencí v Nairobi v roce 2004: v čele stojí 'Abdullahi Yusuf Ahmed, bývalý prezident Puntlandu, nicméně k posílení legitimacy nedošlo a konferenci doprovázely stejné obtíže a nedostatky jako konferenci předchozí (srov. Eno 2007).

Započneme kapacitou, protože legitimita se od ní do značné míry odvíjí. Hned po ustavení Somálská federální prozatímní vláda (dále jen TFG) nevyhlásila jako hlavní město Mogadišo (Lewis 2002: 295), čímž nejen deklarovala neschopnost v něm sjednat pořádek, ale také přerušila linii somálské státnosti, jíž bylo Mogadišo symbolem. 'Abdulqassim sice vytvořil milice, jež se měly stát páteří bezpečnostních složek, ty byly nicméně rekrutovány především z jeho vlastního klanu Habar Gidir Ayr; i přes výrazné dotace z arabských států (tamtéž: 301–303) se TFG nestala rozhodující silou v zemi.

Většina warlordů nikdy TFG neuznala, už proto, že nebyli přizváni k ústavodárnému procesu. TFG se dále delegitimizovala zklamáním nadějí, jež obyvatelé a část obchodnické vrstvy do ní vkládali (Lewis 2002: 295–300). TFG totiž dopustila zmrazení al-Barakaat, což mělo velmi nepříznivý výsledek pro všechny Somálce, kteří byli do určité míry závislí na subsidiích, jež posílali příbuzní pracující v zahraničí, či pokud obchodovali v regionu. Dále, zatímco byl somálský šilink nejstabilnější měnou v regionu (Little 2003: 140–143),¹⁰ poté co obchodnické vrstvy podporující TFG vytiskly velký objem peněz a vypustily je do oběhu, došlo k náhlé inflaci měny o více než 50%, následovaly nepokoje a rabování (Little 2003: 145–147). Prezident 'Abdullah Yusuf dokonce vyzval etiopské síly k intervenci za účelem nastolení pořádku v Mogadišu v roce 2004 (Crisis Group 2005b), což je pro Somálce nejen důkaz slabosti, ale zároveň spolupráce s odvěkým nepřitelem Somálska. O dopadu etiopské intervence v roce 2006 na legitimitu TFG bude řeč níže.

O přílišném násilí ze stany TFG se dle názoru autora hovořit nedá, už kvůli tomu, že na něj TFG jednoduše neměla kapacitu.

TFG má tedy velmi těžkou pozici – nejenže největší síly v zemi ji nikdy nepodporovaly, ale očekávání obyvatel rychle zklamala a brzy se ukázalo, že alespoň pro část obchodníků je výhodnější bezvládní.

4.2 Islám v Somálsku

Ještě dříve, než se zaměříme na násilnou podobu islamismu a hlavní aktéry v něm, uvedeme vše do kontextu islámu a islamismu v Somálsku.

Přestože téměř 100% obyvatel Somálska jsou muslimové, v somálské společnosti nehrali duchovní, v kontrastu s ostatními islámskými zeměmi, výraznější politickou roli (Lewis 2002: 15). Islám byl spíše součástí somálského folkloru a osobní víry a zřejmě jej nelze považovat za důležitou identitární rovinu (Menkhaus 2002), rozhodně ne směrem dovnitř. Islám se v Somálsku ujal především v podobě sufismu, tedy větve islámu kladoucí důraz na mystiku a vlastní poznání Boha, který se v somálské kultuře snoubí především v uctívání světců a předků. V Somálsku tak velkou popularitu získaly mystické řády¹¹ *qadaríja*, *salíhíja*, *ahmadíja* (tamtéž). Roland Marchal (2004: 115–116) se domnívá, že v současné době po pádu Barreho vlády zažil islám v Somálsku dynamické změny – navýšení přítomnosti a aktivity islámských charitativních organizací, vliv globalizace a vypuknutí násilí zdůraznilo potenciál islamismu. Dokonce mluví o re-islamizaci země. Větší role islámu v Somálsku souvisí s islámskou revolucí v Súdánu, kde at-Turábího režim výrazně přispíval ve vývozu radikální verze islámu do různých zemí. Pravděpodobná je i podpora AIAI ze strany Chartúmu před oslabením at-Turábího pozice v zemi (Menkhaus 2002, srov. de Waal 2004). Největší podíl na obnově popularity islámu však mají nestátní islámské organizace, většinou financované

ze států Perského zálivu, převážně pak Saúdské Arábie. S tím souvisí i předkládaný výklad islámu, často vycházející z hanbalovské právní školy. Působení těchto nestátních organizací není apolitické, protože s sebou nese předkládanou vizi určitého právního uspořádání společnosti (Salih 2004, srov. Chande 2000). Přestává platit, že islám nehraje příliš důležitou roli v somálském politickém životě.

4.3 Islámská Unie

Prvním aktérem, kterého lze v Somálsku označit za militantního,¹² je Islámská Unie (al-Ittihád al-Islámí, dále jen AIAI), jejíž kořeny sahají až k Džamá'at Islah, které mělo přímé napojení na Muslimské bratry (Marchal 2004: 119, Menkhaus 2002). S tím souvisí saláfistické zaměření AIAI a její velká kritika súfistických řádů (Crisis Group 2005c). Nás bude zajímat především období od r. 1991.

Tato náboženská skupina, dříve orientovaná na da'wa,¹³ se brzy po roce 1991 radikalizovala. Především pod vlivem příchodu malé skupiny Somálců, kteří bojovali v Afghánistánu proti Sovětskému svazu,¹⁴ a jako důsledek porážky v Kismaayu, jež byla AIAI uštědřena ze strany Mohameda Faraha Ajdí, známého vůdce Kongresu Spojeného Somálska (Crisis Group 2005c). Po prohře se AIAI přesunula do města Bosaso, kde začala zavádět pořádek dle šarí'a – islámského práva, ovšem nárůst její moci znepokojil místní guerillovou organizaci SSDF.¹⁵ Po velmi krvavé roztržce se AIAI přesunula do města Luuq, kde setrvala téměř 5 let. Založila zde islámský emirát, opět prosadila islámské právo, jeho dodržování přísně vynucovala, nicméně zároveň snížila kriminalitu a podstatně zlepšila bezpečnostní situaci v oblasti (Crisis Group 2005c, Menkhaus 2002), jež je významná svou blízkostí k Etiopii a osídlením klanu Ogaden, který má dlouhodobě velmi špatné vztahy právě s Etiopií. Ze strany AIAI došlo k přímé podpoře subverzivního hnutí založeného právě na ogadenském klanu – ONLF,¹⁶ později dokonce k několika teroristickým útokům. Etiopie, velmi citlivá na vzbouřecké nálady somálské menšiny, zasáhla útokem v srpnu 1996 na území kontrolované AIAI a drtivým vítězstvím porazila toto militantní hnutí (Crisis Group 2005c).

Po roce 1996 se osud AIAI stává velmi nejasným. Ken Menkhaus (2002, 2005) se domnívá, že AIAI změnila svou strukturu na síťovou a zapojila se v utajení do širších sítí islamistických hnutí, přešla na nepřímou strategii osvětového přístupu k prosazování islamismu a dále se také napojila na mocenské kruhy. Stala se z ní dle Menkhause spící hrozba. Etiopie a USA jdou v tomto ještě dále, hovoří o napojení AIAI na síť al-Qá'ida, popřípadě že AIAI konstituje hlavní politickou a mocenskou sílu v zemi. Crisis Group (2005c), který má možnost pracovat přímo v terénu a jeho reporty mají poměrně velkou kredibilitu, vyplývající již z absence přímých zájmů, naopak tvrdí, že AIAI de facto přestala existovat a že pouze dále existuje jako určitá idea militantního islamismu, ke které se některá malá uskupení odvolávají.

Neúspěch AIAI spočíval z autorova hlediska především v nekompatibilitě saláfismu se súfismem.¹⁷ Uctívání svatých a klanových předků hraje v náboženském životě Somálců příliš velkou roli, než aby bylo odstraněno, proto saláfismus nemá moc šancí na úspěch. Z toho plyne malá podpora obyvatelstva, dále nepříznivou situaci AIAI zapříčinil příliš konfrontační styl, jež AIAI přivodil sérii vojenských porážek, protože nebyla schopna si vybudovat dostatečnou mocenskou pozici.

4.4 Svaz islámských soudů

Jako řešení velmi nepříznivé bezpečnostní situace a právní anémie v kdysi hlavním městě Somálska – Mogadišu, byly zakládány islámské soudy, které měly za pomoci aplikace práva šarí‘a ustanovit určitou právní moc a zlepšit bezpečnostní situaci. Právní moc v Somálsku je při absenci státní moci zajišťována právem zvykovým – *xeer* – které se ovšem ukázalo jako neúčinné v tak turbulentním prostředí, jež představuje Mogadišo.

Jako první byl založen islámský soud v roce 1993 politickým uskupením islamistického ražení al-Ansár as-Sunna, vedený známým šajch ‘Alí Dheere (Crisis Group 2005c). Islámské soudy byly silně spjaty s dvěma faktory – klanovou příslušností – vždy zakládány nějakým klanem a především pro účely tohoto klanu, resp. sub-klanu, a důrazem na zákonodárný prvek islámu. Tuto formu islamismu je lépe chápat, alespoň zpočátku, jako pragmatismus než náboženské zapálení (Menkhaus 2002, Crisis Group 2006). Podpora tohoto soudu byla i ze strany warlordů (především ‘Alí Mahdí) vypočítaným politickým tahem, kterým sledovali především vlastní zájem (Lewis 2002: 298). Přes kolísavou podporu právě ze strany warlordů či počáteční neúspěchy a přehmaty se podařilo založit soud nový, konsolidovat jeho moc a následně se stát určitým vzorem pro napodobení i u jiných klanů (Barnes a Hassan 2007).

Krátce před tím, než byla ustanovena TFG, byla založena Rada pro implementaci šarí‘a – první z řady zastřešovacích uskupení, jež měla koordinovat činnost soudů. Ze strany Rady došlo k pokusu o jednání s TFG, aby mohla Rada fungovat jako soudní orgán somálského státu, což bylo odmítnuto (Crisis Group 2006). Rok 2003 znamenal konec Rady a došlo k založení nové střešovací organizace – Nejvyšší rada islámských somálských soudů (Crisis Group 2005c), obvykle nazývané Unie islámských soudů (al-Ittihád al-mahákim al-islámíja, dále jen UIC). V čele stanul umírněný islamista vyznávající súfismus – šajch Ahmed. Rostoucí moc soudů začala vadit některým warlordům z klanové rodiny Hawije. A v roce 2005 došlo ke konfrontaci, kdy se Soudy přiklonily ke straně ‘Umara Adane proti Bašírovi Rage, kterého podporovala Aliance warlordů vytvořená za pomoci USA a Etiopie. ‘Umar Adane za pomoci militantní větve Soudů aš-Šabáb vyhrál, ale byly to de facto Soudy, kdo ovládl Mogadišo (Barnes a Hassan 2007). S dominancí Soudů přišlo i výrazné zlepšení situace, pokles kriminality a otevření letiště v Mogadišu, což mělo obrovský symbolický význam (Shank 2007). Ještě téhož roku dosáhly, byť ne tak oslnivým způsobem, vítězství v dalším důležitém městě Kismayo, což s sebou ovšem neslo znepokojení TFG a především Etiopie, která v islamismu spatřovala velkou hrozbu (Barnes a Hassan 2007).¹⁸

V druhé polovině roku 2006 docházelo ke sporadickým konfrontacím mezi TFG a UIC, které končily převážně vítězstvím UIC. Když se fronta příliš přiblížila k hlavnímu městu TFG – Baidoa, vyhlásila Etiopie nutnost intervence, UIC se neúspěšně pokusila o diplomatickou mediaci a částečně tak vyvrátila svou militantní pověst. Spojeným silám Etiopie a TFG se UIC rozhodně nemohla rovnat a brzy se stáhla z boje a rozpustila (Barnes a Hassan 2007). Etiopské síly stále zůstávají v Somálsku a ani se stáhnout nemohou, jak přiznal premiér Etiopie Meles Zenwai, pokud chtějí dosáhnout stabilizace země za pomoci TFG, USA provedla několik selektivních leteckých útoků na údajné teroristické cíle, dále je v zemi jako pokus o stabilizaci ještě ugandský kontingent – jediný zástupce Africké Unie (BBC 2007).

Do jaké míry byla UIC opravdu hrozbou, není jasné. USA, konkrétně zastupovány velvyslankyní Jendayi Frazer, označovaly Islámské soudy za militantní fundamentalisty spo-

lupracující s mezinárodními teroristy (Barnes a Hassan 2007), což ovšem popírá to, že za prvé bylo Somálsko vždy spíše tranzitní zemí pro džihádisticky orientované teroristy, za druhé, po vítězství byla Etiopie schopná zadržet pouze několik málo jedinců, kteří nebyli somálského či etiopského původu (Marchal 2007), takže ani o velkou síť jít nemohlo. Nejnovější výzkum Centra pro boj s terorismem vojenské univerzity ve West Pointu poukazuje na to, že ač se operativci al-Qá'idy pokoušeli o založení základny a navázání styků v somálském prostředí, byli natolik frustrováni klanovou politikou, neustálým nebezpečím ze strany klanových milicí a formou zvykového práva, že se nakonec usídlili v Keni (Harmony Project 2007: iii), což podporuje tezi, že teroristům se lépe daří ve státech slabých než zhroutených.

I ohledně militarismu tohoto hnutí se vedou spory. Zatímco například Menkhaus (2006/2007) zdůrazňuje, že UIC potlačila dissent a nepřipustila politickou opozici, dále vyzdvihuje násilnou povahu hnutí a jako důkaz uvádí praktiky militantní frakce aš-Šabáb. Proti tomu se dá argumentovat tím, že na UIC nelze nahlížet jako na unitárního aktéra, ale vhodnější obrázek vykresluje pojetí UIC jako volného spojení jednotlivých soudů, z nichž některé zastávají radikální pozice, pravděpodobně však v menšině (Crisis Group 2005c). Dalším argumentem pro to, že si UIC jako celek zachovala spíše pragmatický postoj k islámu, je fakt, že konfrontace s TFG či Etiopií nikdy nenabrala náboženského rázu.¹⁹ Pokud byl kladen důraz na náboženské instituce a povinnosti, tak vždy v podobě velkého džihádu – tedy volání k vnitřní morální čistotě (Shank 2007). Podobně nejasně je tomu i u vůdčích osobností UIC, kdy vedle súfisticky zaměřeného šajcha Ahmada či umírněného šajcha 'Alí Dheere na straně druhé figuruje poměrně radikální postava Hassana Dahira Aweyse, bývalého představeného AIAI, nicméně i on tváří v tvář hrozbě intervence volil diplomacii (Marchal 2007).

Pro účely práce ani není třeba analyzovat, do jaké míry byla UIC radikální či extremistická, vytyčený úkol spočívá v pochopení její úspěšnosti. Část argumentů byla již mezi řádky naznačena, nyní uijeme Manwaringova paradigma, aby se staly systematictějšími a explicitními.

5. Aplikace Manwaringova paradigmatu

Autor doufá, že za pomoci Manwaringova paradigmatu bude možno zjistit příčiny úspěchu UIC, toto zjištění zobecnit, popřípadě extrapolovat do budoucna.

Tento koncept zdůrazňuje sedm faktorů, jež při operacionalizaci vzbouřenectví zohledňuje: legitimita, jednota velení a činnosti, vojenské akce intervenujících států, podpůrné akce intervenujících států, vnější podpora vzbouřencům, akce vs. subverze a vojenské operace domácí vlády (Fishel 2005).

Začneme od konce. *Vojenské operace domácí vlády* rozhodně nezajistily vítězství TFG, ovšem zároveň je dle autorova názoru nelze považovat za důležitý faktor úspěchu UIC. Je pravděpodobné, že postup, který TFG zvolila, byl více méně přiměřený kapacitám, jimiž disponovala. Taktické chyby z vojenského hlediska se objevily na obou stranách.²⁰

Akce vs. subverze, můžeme říci, že rekrutační kampaň především v podání aš-Šabáb byla úspěšná, konkrétně pak v řadách somálské mládeže. TFG dále nebyla schopna zastavit rozpínání moci UIC do dalších měst, přestože k tomu měla propagandistický prostor, například v případě města Kismayo (Barnes a Hassan 2007).

Vnější podpora vzbouřencům byla rozhodně značná. UIC dostávala vojenskou a finanční podporu z Džibuti, Egypta, Eritrey, Íránu, Libye, Saudské Arábie a Sýrie (a také z Libanonu, konkrétně od Hizbu'lláhu) oproti *podpůrným akcím intervenujících států*, kdy pozice TFG byla upevňována dodávkami zbraní z Etiopie, Ugandy a Jemenu (OSN 2006: 44). Jelikož Etiopie je dlouhodobým recipientem vojenské pomoci USA a kooperace s Etiopií v případě Somálska je známá, tak na list můžeme přidat právě i USA. Z čehož vychází, že nemůžeme přesně porovnat počet dodaných zbraní, financí a jejich dopad. Jelikož podpora byla na obou stranách a TFG již měla zásoby zbraní získané z dřívějších dodávek, můžeme považovat vojenské zásoby za víceméně shodné, ne-li ve prospěch TFG.

Vojenské akce intervenujících států, je zcela bez pochyby, že to byla invaze Etiopie, co zapříčinilo pád UIC. Pro naši výzkumnou otázku je však rozhodující, co bylo příčinou úspěchu ještě před zásahem Etiopie.

Rozhodně to nemůže být *jednota velení a činnosti*, kdy v rámci soudů existovalo více názorů na otázku islámu, užití síly, stejně tak kdy byly stále určitým způsobem zodpovědné klanovým či sub-klanovým zájmům.

Autor se domnívá, že to byla právě *legitimita*, která zapříčinila tak velký úspěch a relativní oblibu UIC. Somálci na jednu stranu nejsou příliš navyklí na islámské právo, ale míra vynucování šarí' y se lišila soud od soudu a obvykle bylo alespoň částečně respektováno právo zvykové (Shank 2007). Zlepšení bezpečnostní situace bylo rozhodně největším impulsem pro podporu UIC, a to nejen mezi nemajetnými obyvateli, ale také mezi vrstvou obchodníků, kdy právě velká většina majetných obchodníků byla na straně UIC (OSN 2006: 36), a přízeň majetného obyvatelstva je pro úspěšné a dlouhodobé vedení vzbouřenectví důležitá. Boj o legitimitu považují autoři věnující se současné podobě válčení či ozbrojené konfrontace obecně za jedno z hlavních polí (Kaldor 2007: 11, Prisk 1991), kde navzdory časté asymetričnosti těchto konfliktů mají nestátní aktéři srovnatelné možnosti s aktéry státními právě v boji o legitimitu. Legitimita aktérů bude zřejmě tím hlavním faktorem, jenž bude ovlivňovat vývoj v Somálsku i do budoucna, a jelikož, alespoň v současné době, je legitimita spíše na straně militantního islamismu. Upevňování somálského státu bude probíhat jen velmi obtížně.

6. Závěr

Užitím koncepce VNSA jsme jasně demonstrovali, že podmínky pro vznik (nejen) militantního islamismu v Somálsku jsou velmi příznivé, zároveň lze tvrdit, že transcendují současné militantní aktéry. Aktéry lze chápat pouze jako důsledky těchto podmínek či příčin, byť samozřejmě daní aktéři podmínky vzniku VNSA dále alternují a prohlubují. Má-li být síla militantního islamismu a hrozba z něj plynoucí snížena, musí být změněn charakter environmentu a společnosti v Somálsku, na což současná TFG nemá kapacity a ostatní aktéři přímý zájem.

Jestliže se zaměříme na aktéry, zjistíme, že TFG je jednou z hlavních příčin nespokojenosti a frustrace v Somálsku a nepřímou tak podporuje vznik opozice vůči ní. Nejpálčivější problém spočívá v absenci legitimacy, a to je pro další boj se vzbouřenectvím obecně nesmírně důležité. AIAI i přes částečné úspěchy neměla nikdy potenciál přerůst v masovější hnutí, právě kvůli malé legitimitě mezi Somálci. I tak byla rozhodně hrozbou lokálního rozměru – především pro Etiopii, která teroristické akce AIAI viděla v širším kontextu možné hrozby. Když se na scéně

objevil aktér nový – UIC, jeho činnost byla politickými aktéry Etiopie, USA a TFG zarámována jako militantní islamismus, sekuritizována jako hrozba a byly voleny prostředky tomu odpovídající. Což vedlo ke konfrontaci UIC s TFG a Etiopií místo možnosti kooptace umírněných elementů v rámci hnutí a zlepšení situace v Somálsku. Tato přehnaná sekuritizace, ve shodě s chápáním sekuritizace Buzana, Wævera a Wildeho (2005: 36–37, srov. Stojarová 2007: 23), by měla být varováním do budoucna, kdy se akt sekuritizace dokonce podílel na zhoršení bezpečnostní situace.

Postup Etiopie a USA je nekoncepční hned z několika důvodů – nejenže umocnil podmínky pro vznik VNSA, které byly aspoň na čas zlepšeny činností UIC, dále velmi pravděpodobně radikalizoval další možnou podobu islamismu v Somálsku. Není žádným tajemstvím, že invaze Etiopie bylo to, co si nejradičtější proud islamismu (či už spíše džihádismu) přál (Crisis Group 2005b). Nejenže s největší pravděpodobností dojde k radikalizaci, ale může dojít k rozšíření militantního islamismu, ten dostane masovější charakter, a to proto, že legitimita TFG byla ještě více oslabena přizváním Etiopie na pomoc. Somálská společnost funguje na principu „já proti svým bratrům, mí bratři a já proti našim bratrancům, bratranci, bratři a já proti celému světu“ (Mukhtar 1995, cit. dle Shank 2007) a právě Etiopie a nepřímě i USA, které podporují zkorumpovanou a nepopulární Alianci pro obnovení míru a protiterorismu (Crisis Group 2006), se tak stávají objektem, vůči kterému se mohou všichni Somálci vymezit a sjednotit. Spojit pod hávem islámu, protože Etiopii a USA spojuje právě křesťanská víra. Politický islám, respektive jeho militantní proud, se pak stává ideálním aktérem pro toto sjednocení, protože již prokázal, že nejenže má sílu porazit warlordy, ale je schopen se vypořádat i s TFG. Islám samozřejmě může být snadno zneužit tzv. *identity entrepreneurs*²¹ pro prosazení vlastních zájmů i pomocí násilí.

UIC sice byla poražena, nicméně až budoucnost ukáže, jakou mělo hnutí, slovy Thomase, Kiser a Casebeera (2005: 93), negativní entropii, tedy pomyslné energetické zásoby umožňující přežít i v dobách nepřízně. Autor se domnívá, že porážka UIC rozhodně konec militantního islamismu v Somálsku neznamena, naopak může být počátkem jeho mnohem radikálnější podoby. Pokud se AIAI pouze rozptýlila a zasinčovala, je možné, že i další aktér militantního islamismu bude mít mnohem nebezpečnější síťovou formu, vůči které nebude moci Etiopie přímo uplatnit svou vojenskou převahu. Zůstává faktem, že ze spíše umírněného aktéra, který mohl zeslabit tendence militantního islamismu, se stal symbol právě militantního islamismu pro další generace Somálců.

Otázkou zůstává, jak by se k tomuto vývoji mělo postavit mezinárodní společenství. Nelze nabídnout jednoduchou radu, ale zřejmě základním krokem je změna přístupu k somálské státnosti. Jestliže je imperativem odstranění militantního islamismu, je třeba si uvědomit, že somálský stát, vzhledem ke svému vývoji a charakteru (srov. Herbst 2000, Lewis 2002), nebude mít sám o sobě kapacity k tomuto úkolu. Cesta vede přes občanskou společnost, ať už v podobě obchodnických a vzdělaných elit, či tradičních autorit (včetně těch náboženských), jestliže by tyto entity byly více zapojeny do podoby somálského státu, jak je tomu například v Somalilandu, mohlo by dojít i k posílení legitimacy i akceschopnosti státu. Připomeňme, že to byla koalice obchodníků, duchovních a klanových vůdců, která byla schopna výrazně zmenšit vliv warlordů (Menkhaus 2007). V mnoha afrických státech spontánně vznikají nestátní iniciativy na zajištění bezpečnosti (Baker 2007), inkorporování těchto hnutí vede ke zlepšení bezpečnostní situace, popularita (nejen militantního) islamismu spočívala také v tom,

že nabízel určité východisko ze somálského anémického stavu. Jestliže mezinárodní společenství podpoří vznik tzv. hybridního státu (Menkhaus 2007), kdy na zajištění společnosti se krom státu podílejí i tradiční autority, mohlo by to postupně vést k soběstačnosti Somálska, alespoň co do vytvoření základní bezpečnosti. Všechny pokusy vedené zvenčí o nastolení bezpečnějšího prostředí zatím zoufale selhaly.

Poznámky

1. United Nations Operation in Somalia, Unified Task Force, pro průběh (srov. O'Neill a Rees 2005: 107–138).
2. Takovéto vymezení není ve světě obecně všemi přijímáno, někteří autoři, například White (2005), chápou islamismus jako násilnou formu fundamentalismu, tato rozdílnost podtrhuje nutnost termínu definovat.
3. Tento proces popisuje Lewis (2002); pro další argumenty pro samostatnost Somalilandu (Bryden 2004, Henwood 2007, Mikeš 2007, Jhazbay 2003).
4. Somálské reálie, které nemají ustálený překlad do češtiny, budou uváděny alespoň v jazyce anglickém. Názvy a pojmy mající původ v arabském jazyce budou transliterovány ve shodě s Eduardem Gombárem (1999: 397) či Lubošem Kropáčkem (2003: 275).
5. Klanová identita byla v dobách modernity a nacionalismu (padesátá léta až konec sedmdesátých let) alespoň ve městech považována za nežádoucí a vžilo se užívání pojmu *ex-klan*, jako označení bývalé příslušnosti. V dobách Sijjada Barreho byl jakýkoli odkaz ke klanové příslušnosti zakázán, nicméně paradoxně byly podporovány meziklanové řečnické nálady, protože Barre svou moc opíral především o klany Marehan, Ogaden a Darod (Lewis 2002: 156, 167–168, 221–222), dokonce došlo k etnizaci armády ve prospěch klanu Marehan (Howe 2001: 38), tyto resentimenty a vzájemná nevraživost vyplula s velkou intenzitou až po pádu Barreho vlády.
6. V širším smyslu slova zvykové právo. Někdy se uvádí pojem *heer* (srov. Abdulahi 2007).
7. Zatímco v minulosti pozice klanového náčelníka – sultána – byla otázkou nominální funkce a rozhodování spočívalo na starších příslušnících klanů či sub-klanů, v současné době, alespoň dle názoru autora, dochází k velkému nárůstu důležitosti *warlordů* – tedy příslušníků klanů či sub-klanů, kteří jsou schopni vydržovat vlastní armádu a tou pak chránit příslušníky vlastního klanu. Termín *warlord* nebude prosazován tak, jak jej chápe vědec, který tento termín proslavil – William Reno (1998) – tedy jako osoby, jež si vytvářejí vlastní stát ve státě a stávají se de facto vládci celého státu, ale i jako osoby, jež mají poněkud komornější a střizlivější mocenské kapacity. V tomto kontextu nelze nezmínit přínos Rolanda Marchala (2007), který brilantně ukazuje nekonceptnost termínu *warlord*, respektive jeho nadužívání v diskursu o Somálsku. Bylo by lepší skupinu *warlordů* více diferenciovat, nicméně v této práci nejsou středem pozornosti, proto si autor dovoluji určité zjednodušení.
8. *Small arms and light weapons* – malé a lehké zbraně, pro definici např. (Stohl, Schoreder a Smith 2007: 1).
9. Prozatímní vládu podporoval Jemen, Etiopie a Uganda, zatímco UIC dostával vojenskou pomoc od Džibuti, Egyptu, Eritrey, Íránu, Libye, Saúdské Arábie a Sýrie (a také z Libanonu, konkrétně od Hizbu'lláhu) (OSN 2006).
10. Což je nesmírně zajímavý fakt, když zvážíme, že neexistovala centrální somálská banka, jež by kurs řídila (Little 2003: 138–140).
11. Luboš Kropáček (2003: 168) definuje súfistické *tariqy* jako „morálně a psychologicky propracovanou metodu cesty k extázi a Pravdě“.
12. Specifika AIAI vůči ostatním islamistickým organizacím v Somálsku stručně popisuje Marchal (2004: 125–126).

13. Šíření víry pomocí charitativní a misionářské činnosti.
14. Přítomnost tzv. Afghans – mudžáhidů (mudžáhidůna) navrátilivších se z Afghánistánu – obecně velmi často koreluje s radikalizací či sklony k militantismu.
15. Somali Salvation Democratic Front, která byla jednou z proti-barreovské skupiny sil.
16. Ogaden National Liberation Front, které se staví proti vládě, ať už ze strany Etiopie, či Somálska (Woodward 2003: 71).
17. O nesnadnosti šíření saláfje (či wahhábismu) v prostředí navyklém na volnější pojetí islámu v podobě súfismu hovoří i Souleimanov (2006), Vačkář (2007).
18. U Etiopie hrála roli i podpora Eritrey právě Islámským soudům, ovšem nazývat nadcházející konfrontaci jako proxy war Etiopie a Eritrey je značně přehnané, protože TFG a UIC měly cíle vlastní a ke střetu by došlo i bez pomoci těchto států, a za druhé pomoc oběma aktérům, jak již bylo zmíněno, byla mnohem širšího spektra než jen od Etiopie a Eritrey.
19. Pro operacionalizaci náboženských rysů v občanské válce (Toft 2006).
20. UIC například vůči etiopské armádě rozvinul příliš širokou frontovou linii (poněkud zavádějící termín v tomto kontextu), kdy Etiopie brzy prolomila její střed poblíž města Baidoa, odkrývající tak dvě nově vzniklá a zranitelná křídla (Barnes a Hassan 2007).
21. Pojem užívají Thomas, Kiser a Casebeer (2005: 15).

Literatura

- Abdulahí, Abdurahman M. 2007. „Perspectives on the State Collapse in Somalia.“ In: *Somalia at the Crossroads: Challenges and Perspectives on Reconstituting a Failed State*. Eds. Abdulahi A. Osman a Issaka K. Souaré. London: Adonis & Abbey Publishers, 40–57.
- Anderson, S. K. 2005. „US Counterinsurgency vs Iran-Sponsored Terrorism.“ In: *Networks, Terrorism and Global Insurgency*. Ed. Robert J. Bunker. New York: Routledge, 84–100.
- Ayoob, Mohammed. 2008. *Many Faces of Political Islam: Religion and Politics in the Muslim World*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Baker, Bruce. 2007. „Nonstate Providers of Everyday Security in Fragile African States.“ In: *Fragile States and Insecure People? Violence, Security, And Statehood in Twenty-First Century*. Eds. Louise Andersen, Bjørn Miller a Finn Stepputat. New York: Palgrave Macmillan.
- Barnes, Cedric a Hassan, Harun. 2007. „The Rise and Fall of Mogadishu’s Islamic Courts.“ *Journal of Eastern African Studies* 1, č. 2, 151–160.
- BBC. 2007. *Ethiopia „bogged down“ in Somalia* (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7114979.stm>).
- Beránek, Ondřej. 2007. *Saúdská Arábie: mezi tradicemi a moderností*. Praha: Volvox Globator.
- Bourne, Mike a Greene, Owen. 2005. *Armed violence and conflict assessments*. Centre for International Co-operation and Security (http://www.bradford.ac.uk/acad/cics/publications/AVPI/briefing/AVPI_Conflict_Assessment_Briefing_Paper.pdf).
- Bryden, Matt. 2004. „Somalia and Somaliland: Envisioning a dialogue on the question of Somali unity.“ *African Security Review* 13, č. 2, 23–33.
- Buzan, Barry; Wæver, Ole a de Wilde, Jaap. 2005. *Bezpečnost. Nový rámeček pro analýzu*. Brno: Centrum strategických studií.
- Crisis Group. 2005a. *Understanding Islamism*. Cairo/Brussels: International Crisis Group.
- Crisis Group. 2005b. *Counter-Terrorism in Somalia: Losing Hearts and minds?* Cairo/Brussels: International Crisis Group.
- Crisis Group. 2005c. *Somalia’s islamists*. Cairo/Brussels: International Crisis Group.
- Crisis Group. 2006. *Can the Somali Crisis Be contained?* Cairo/Brussels: International Crisis Group.
- Čejka, Marek. 2007. *Encyklopedie blízkovýchodního terorismu*. Praha: Barrister & Principal.
- Drulák, Petr a kol. 2008. *Jak zkoumat politiku. Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál.

- Eno, Mohamed A. 2007. „Inclusive but Unequal: The Enigma of the 14th SNRC and the Four-Point-Five (4.5) Factor.“ In: *Somalia at the Crossroads: Challenges and Perspectives on Reconstituting a Failed State*. Eds. Abdulahi A. Osman a Issaka K. Souaré. London: Adonis & Abbey Publishers, 131–149.
- Fishel, Kimbra L. 2005. „Challenging the Hegemon: Al Qaeda’s Elevation of Asymmetric Insurgent Warfare Onto the Global Arena.“ In: *Networks, Terrorism and Global Insurgency*. Ed. Robert J. Bunker. New York: Routledge, 115–128.
- Harmony project. 2007. *Al-Qaidas’s (mis)adventures in the Horn of Africa*. West Point: Combating Terrorism Centre.
- Henwood, Franco. 2007. „A Contribution to the Case for Somaliland’s Recognition.“ In: *Somalia at the Crossroads: Challenges and Perspectives on Reconstituting a Failed State*. Eds. Abdulahi A. Osman a Issaka K. Souaré. London: Adonis & Abbey Publishers, 168–179.
- Herbst, Jeffrey. 2000. *States and Power in Africa: Comparative Lessons in Authority Control*. New Jersey: Princeton University Press.
- Howe, Herbert M. 2001. *Ambiguous Order: Military Forces in African States*. London: Lynne Rienner Publishers.
- Chande, Abdin. 2000. „Radicalism and Reform in East Africa.“ In: *The History of Islam in Africa*. Eds. Nehemia Levtzion a Randall L. Pouwels. Oxford: James Currey.
- Jhazbay, Iqbal. 2003. „Somaliland, Africa’s best kept secret, a challenge to the international community?“ *African Security Review* 12, č. 4, 77–82.
- Kaldor, Mary. 2007. *New & Old Wars: Organized Violence in a Global Era*. 2nd Edition. Stanford: Stanford University Press.
- Kropáček, Luboš. 2003. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad.
- Kropáček, Luboš. 1996. *Islámský fundamentalismus*. Praha: Vyšehrad.
- Lewis, Ioan M. 2002. *A Modern History of the Somali: revised, updated & expanded*. Oxford: John Currey.
- Little, Peter. 2003. *Somalia: Economy Without State*. Bloomberg & Indianapolis: Indiana university press.
- Luckham, Robin a Bekele, Dawit. 1984a. „Foreign Powers and Militarism in the Horn of Africa: Part I.“ *Review of African Political Economy* 11, č. 30, 8–20.
- Luckham, Robin a Bekele, Dawit. 1984b. „Foreign Powers and Militarism in the Horn of Africa: Part II.“ *Review of African Political Economy* 11, č. 30, 7–28.
- Manwaring, Max G. 1991. „Toward an Understanding of Insurgency Wars: The Paradigm.“ In: *Uncomfortable Wars: Towards a New Paradigm of Low Intensity Conflict*. Ed. Max G. Manwaring. Colorado: Westview Press.
- Manwaring, Max G. a Fishel, John L. 2006. *Uncomfortable Wars Revisited*. Norman: University of Oklahoma Press.
- Marchal, Roland. 2004. „Islamic Political Dynamics in the Somali Civil War.“ In: *Islamism and Its Enemies in the Horn of Africa*. Ed. Alexander de Waal. Bloomberg & Indianapolis: Indiana University Press, 114–145.
- Marchal, Roland. 2007. „Warlordism and terrorism: how to obscure an already confusing crisis? The case of Somalia.“ *International Affaires* 83, č. 6, 1091–1106.
- Marsh, Nicholas. 2007. „Conflict Specific Capital: The Role of Weapons Acquisition in Civil War.“ *International Studies Perspectives* 8, č. 1, 54–72.
- Menkhaus, Kenneth J. 2002. „Political Islam in Somalia.“ *Middle East Policy* 9, č. 1, 109–123.
- Menkhaus, Kenneth J. 2005. „Somalia and Somaliland: Terrorism, Political Islam, and State Collapse.“ In: *Battling Terrorism in the Horn of Africa*. Ed. Robert I. Rotberg. Washington D.C.: Brookings Institution Press.
- Menkhaus, Kenneth J. 2006/2007. „Governance without Government in Somalia: Spoilers, State Building, and the Politics of Coping.“ *International Security* 31, č. 3, 74–106.
- Menkhaus, Kenneth J. 2007. „Security Systems in Somali East Africa.“ In: *Fragile States and Insecure People? Violence, Security, And Statehood in Twenty-First Century*. Eds. Louise Andersen; Bjørn Miller a Finn Stepputat. New York: Palgrave Macmillan.

- Mikeš, Pavel. 2007. „Somaliland na cestě k nezávislosti?“ *Mezinárodní politika* 31, č. 5, 33–34.
- O'Neill, John T. a Rees, Nicholas. 2005. *United Nations Peacekeeping in the Post-Cold War Era*. New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Osman, Abdulahi A. a Souaré, Issaka K. 2007. „Introduction.“ In: *Somalia at the Crossroads: Challenges and Perspectives on Reconstituting a Failed State*. Eds. Abdulahi A. Osman a Issaka K. Souaré. London: Adonis & Abbey Publishers, 7–21.
- Osman, Abdulahi A. 2007. „The Somali Internal War and the Role of Inequality, Economic Decline and Access to Weapons.“ In: *Somalia at the Crossroads: Challenges and Perspectives on Reconstituting a Failed State*. Eds. Abdulahi A. Osman a Issaka K. Souaré. London: Adonis & Abbey Publishers, 83–108.
- OSN. 2005. *S/2005/625* (www.un.org/News/Press/docs/2005/sc8523.doc.htm).
- OSN. 2006. *S/2006/913* (<http://pajamasmedia.com/upload/2006/12/Somalia%20UN%20report%202006.pdf>).
- Prisk, Courtney E. 1991. „The Umbrella of Legitimacy.“ In: *Uncomfortable Wars: Towards a New Paradigm of Low Intensity Conflict*. Ed. Max G. Manwaring. Colorado: Westview Press.
- Reno, William. 1998. *Warlords Politics and African States*. London: Lynne Rienner Publishers.
- Reno, William. 2003. *Somalia And Survival In The Shadow Of The Global Economy* (<http://www.somali-jna.org/downloads/Reno%20-%20Somalia%20and%20survival%20in%20the%20shadow%20of%20the%20global%20econ.pdf>).
- Salih, Mohamed M. A. 2004. „Islamic NGOs in Africa: The Promise and Peril of Islamic Voluntarism.“ In: *Islamism and Its Enemies in the Horn of Africa*. Ed. Alexander de Waal. Bloomberg & Indianapolis: Indiana University Press, 146–181.
- Shank, Michael. 2007. „Understanding political Islam in Somalia.“ *Contemporary Islam* 1, č. 1, 89–103.
- Souleimanov, Emil. 2006. „Meziválečné Čečensko (1996–1999), wahhábismus a příčiny dagestánské invaze.“ *Mezinárodní vztahy* 43, č. 2, 49–70.
- Souleimanov, Emil a kol. 2007. *Politický Islám*. Praha: Eurolex Bohemia.
- Stohl, Rachel; Schoreder, Matt a Smith, Dan. 2007. *The Small Arms Trade: a beginner's guide*. Oxford: Oxford One world.
- Stojarová, Věra. 2007. *Současné bezpečnostní hrozby západního Balkánu: Kritická analýza konceptu bezpečnosti Kodaňské školy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Thomas, Troy S.; Kiser, Stephen D. a Casebeer, William D. 2005. *Warlords Rising: Confronting Violent Non-State Actors*. Oxford: Lexington Books.
- Toft, Monica D. 2006. „Getting Religion? The Puzzling Case of Islam And Civil War.“ *International Security* 31, č. 4, 97–131.
- Vačkář, Michal. 2007. *Islámský radikalismus v Bosně a Hercegovině*. Globalpolitics (<http://www.globalpolitics.cz/clanek/islamsky-radikalismus-bih.html>).
- de Waal, Alexander. 2004. „The Politics of Destabilisation in the Horn, 1989–2001.“ In: *Islamism and Its Enemies in the Horn of Africa*. Ed. Alexander de Waal. Bloomberg & Indianapolis: Indiana University Press, 182–230.
- Woodward, Peter. 2003. *The Horn of Africa: Politics and International Relations*. New York: I. B. Taurus.
- White, Jonathan. R. 2005. *Terrorism and Homeland Security*. Belmont: Thomson Wadsworth.

Veškeré elektronické zdroje byly ověřeny k 20. 2. 2008.